

Адстойваючы свой гэзіс або канцэпцыю, удзельнікі палемікі не павінны хітраваць, спрабаваць выклікаць гнеу у праціўніка. На гэта указваў вядомы рускі філосаф Паварнін, які ў пачатку нашага стагоддзя пісаў, што ў спрэчцы забараняецца перабіваць свайго апанента, павішаць голас, тонаць нагамі і г.д.

Гэтыя патрабаванні надзення і сэння. Мінулыя выбары народніх дэпутатаў выявілі якраз гэты недахоп у вядзенні дыялогу. Каб дамагчыся перамогі над праціўнікам, некаторыя кандыдаты ў дэпутаты, асабліва групы іх падтрымкі, корпаліся ў яго бруднай бялізне, падтасоувалі факты. Іншы раз справа даходзіла да таго, што на людскі суд выносіліся факты шматгадовай даўнасці, якія па сутнасці не мелі прамога дачынення да вылучэння таварыша кандыдатам у народныя абраннікі.

Палемізуючыя бакі павінны заўсёды памятаць, што іх бачанне рашэння пэўнай праблемы, асабліва калі яна мае вялікае грамадскае значэнне, являе не з'яўляецца ісцінай у апошняй інстанцыі. Нават тады, калі праўда на тваім баку, а большасць цябе не разумее, не злуй, будзь цярдлівым, настойліва пераконвай большасць у сваёй правасці.

Канешне, гэта патрабуе вялікага такту, умения палемізаваць, чаго на жаль, многім не хапае.

ПРАБЛЕМА УЗАЕМНАГОСІН ТРАДЫЦЫЙНАГА І САМАЦЕЛНАГА У СУЧАСНАЙ МАСТАЦКАЙ КУЛЬТУРЫ

А.А.Скарнына (аспірант)

Сення ў свеце хуткімі тэмпамі ўзрастае нацыянальная самасвадомасць народаў, нягледзячы на інтэрнацыялізацыю культуры і быццякая выклікана пашырэннем міжнароднай інтэграцыі. Такая вострая патрэба звяртання да вопыту мінулага, да культурных каштоўнасцей, нацыянальных традыцый звязана з заклапочанасцю грамадства зберагчы сваю індывідуальнасць і непаўторную самабытнасць. Без самабытнасці і самапавагі немагчыма пазнаваць і навучыцца наважыць сябе і другіх. Таксама "нельга зразумець прыроду і сутнасць наватарства ў навуцы, мастацтве, тэхніцы, правільна растлу-

мачыць характар па-за сувязі з дыялектыкай развіцця традыцый". Асноўнай функцыяй традыцыі, на думку В.К.Бандарчэка, з'яўляецца міжпакаленняя трансмісія, перадача этнакультурнай інфармацыі, норм, якія усталяліся ў выніку дзейнасці таго ці іншага народа ў акрэсленых гістарычных перыядах. Яны "прапісваюць усё сфера жыцця этнаса і з'яўляюцца свайго рода іх рэгулятарамі". Паколькі традыцыі фарміраваліся ў акрэсленым этнічным асяроддзі, яны, незалежна ад іх характару і сутнаснай значнасці, мелі сваю этнічную спецыфіку, якая адрознівала адны народы ад другіх.

У самым паняціі традыцыі першапачаткова закладзена не столькі здольнасць дасягненняў новых мэт, колькі самазберажэнне самоўдзейнасці і, адпаведна, усеі культуры.

Традыцыйнае мастацтва, такім чынам, зберагае дасягненні культуры, альбо выконвае функцыю аналогіі культуры. Само па сабе гэта ўжо і ёсць самаабарона, самазберажэнне культуры. І ў гэтай сувязі "вельмі важна падыходзіць да пытання традыцый з асцяліва-гічных і сацыялагічных пазіцый, таму што пазнанне сацыяльных функцый механізмаў культуры важна як для дзейнасці сучаснай, так і для будучай, у цэлым для зберажэння паласнасці грамадскага быцця чалавека".

Выступаючы спецыяльным механізмам перадачы з пакалення ў пакаленне вопыта і рознага роду каштоўнасцей, традыцыі іграюць важную ролю ў фарміраванні і сацыялізацыі асоб. Таму, па меркаванню А.Штаўца, ступень захаванасці традыцый можна лічыць узроўнем і паказчыкам культуры нацыі. Бо, напрыклад, у беларусаў страта і парушэнне механізма зберажэння каштоўнасцей традыцыйнай культуры ў выніку дзейнасці сучаснага насельніцтва ўжо прывялі да разбалансавання ўсёй сістэмы духоўнай культуры. Тоды на сучасным этапе галоўным з'яўляецца пытанне зберажэння беларускай народнай культуры як этнічнага паказчыка існавання нацыі.

Рост нацыянальнай самасвядомасці абумоўліваць патрэбнасць даследавання ролі і значэння яе каштоўнасцей як у культурнай пераемнасці, так і ў перспектывах развіцця этнаса. Пра гэта слухна гаворыць французскі даследчык Поль Пінар: "Культура – гэта перш-наперш свядомасць той свядомы, якая ўзляе намаганні нашых папярэднікаў на каляшэнне веды і добрабыту чалавецтва. Гэта – навуковыя адкрыцці, гэта – літаратурная і мастацкая твора-

рчасць мінулага". І калі культуру некага этнаса вызначаць як рэгіянальную, то "рэгіянальная культура, сапраўды, паўстае для кожнага народа як сталае сцвярдженне сваёй арыгінальнасці, сваёй аўтэнтычнасці, што дазваляе пазбегнуць рызыкі нівеліроўкі, з другога боку, лягчэй зразумець іншых. Аднаўляць рэгіянальную культуру — значыць з'яднаць нацыю, пазбаўляць яе адной з яе састаўляючых".

Рэгіянальная і традыцыйная культура на ставіла перад чалавекам праблему выбара што пець і як танцаваць. Ён рабіў гэта як і акружаны яго. Сучаснае грамадства рэзка змяніла сітуацыю. Вялікія сацыяльныя пераўтварэнні, паўсюдная індустрыялізацыя, урбанізацыя ўнеслі змены і ў светапогляд, псіхалогію сучаснага чалавека, што зразумела, адбылася і на яго мастацкім самавыяўленні. Зараз ён выпрабуе на сабе уплыў ужо не традыцыі, а самых розных, часцяком процілеглых, кірункаў, стыляў, жанраў. І традыцыйную культуру ўведвае ўжо апасродкавана: праз народныя промыслы, любіцельскія, самадзейныя і іншыя віды мастацтва.

Звычайнае сацыяльна-культурныя ўмовы ўласнае натуральнае асяроддзе падказала іншыя формы функцыянавання фальклорнай традыцыі, але ўжо не ў блізе, а ў практыцы розных калектываў. Аднак жа створаныя ў 20-х гадах гэтага стагоддзя самадзейныя калектывы выконвалі такія ж песні і танцы, якія ведаў і мог выконваць сам народ. Што ў выніку, як сцвярджаюць даследчыкі, прывяло да тупіка і патрабавання пошука іншай метадыкі работы з фальклорам. На нашу думку, на гэтай падставе і адбылося далейшае раздзяленне існавання фальклорнай традыцыі на народнае аўтэнтычнае і сцэнічнае выканальніцтва. Шырокае развіццё самадзейных і прафесійных калектываў у наступныя гады, сталае абнаўленне іх рэпертуару, апрацоўкі адрываў і прадаўжэньне адрываў такіх сцэнічных варыянтаў ад першакрыніц. І калі навукова-тэхнічны прагрэс лічыць першай прычынай "заканмерных змен форм народнага мастацтва", то сцэнічнае мастацтва, безумоўна, з'яўляецца другой.

Не прэтэндуя на ўсебаковы разгляд, усе ж можна канстатаваць, што адсутнасць адекватнай сытавой сфэры і пагоня за "асучасваннем", інтэрпрэтаваннем з'явіліся аднымі з асноўных тыхчак, якія прывялі да сённяшняга крызіснага становішча культуры беларусаў.

Мы ні ў якім разе не змяняем значэнне канцэртна-арганіза-

традыцыйнай дэяльнасці розных калектываў мастацкага напрамку. Станоўчым адзнакам гэтаму дало само жыццё. Але з дзвух пунктаў гледжання на адносіны да традыцыйнай культуры: рэстаўрыраваць толькі аўтэнтычныя формы мастацкай дэяльнасці ці, наадварот, стаяць толькі за сучаснае мастацтва, інтэрпрэтаваць традыцыйнага фальклора, больш разумным з'яўляецца "не адмаўленне ці ідэалізацыя годнасці народнай творчасці, не нараканні па прычыне страты незваротна мінулага ці недасканаласці таго, што прыйшло яму на змену, а пошук метагадных форм узаемадзеяння народнага мастацтва, самадзейнай і прафесійнай творчасці, развіццё і абнаўленне традыцый, пасляковае асваенне і зберажэнне з вопыту мінулага ўсяго таго, што можа быць асвоена і захавана".

Нават толькі ў сувязі з тым, што пераважная большасць насельніцтва рэспублікі не валодае асноўнымі звычкамі беларускіх спеваў ці танцавання, у бліжэйшым часе асабліваю увагу трэба надаць аўтэнтычным формам народнай творчасці. І гэта не даніна модзе на старасветчыну, якая перыядычна паўтараецца ва ўсім свеце, а адна з неабходных задач зберажэння нацыі. Чалавек, які адносіць сябе да таго ці іншага этнасу павінен не толькі глядзець на выкананні самадзейных і прафесійных майстроў, а і сам у сям'і, з сябрамі, альбо ў іншых адпаведных абставінах, мог карыстацца сваёй этнічнай песняй, танцам, абрадам. Адчуванне сваіх караней робіць чалавека больш свядомым, развівае яго індывідуальную мастацкую культуру, вымывляе пачуццё гонару за прыналежнасць да данай нацыі, павагі да іншых культур, дае стымул і пачуццё адказнасці за развіццё ўсёй нацыі, з'яўляецца важным фактарам "нацыяльнай экалогіі".

Якія ж шляхі могуць зрабіць сучаснага беларуса – "гледачаспажыца" – носьбітам і стваральнікам сваёй культуры? Яны вядомыя. Трэба толькі ў цяперашні час актывізаваць іх на выкананне надзвычайнай задачы папаўнення дэфіцыту "прастатк і гармоніі", як іных раз вызначаюць традыцыйную культуру.

Першы шлях – далучэнне да сям'яднага фальклора праз сістэму народнай адукацыі. У садках, школах, ПТВ і ВНУ павінны быць абавязковымі для ўсіх заняткі (факультатывы, курсы) па вывучэнню народнай культуры. Бо, асабліва, праз школу праходзяць усе людзі, і, па-другое, атрымаўшы асноўныя веды па этнаграфіі і фаль-

клору, далей дятчэй можна уліцца ў розныя калектывы той жа мастацкай самадзейнасці, дзе народная творчасць прадстае ўжо ўзбагачанай і напоўненай сучасным сэнсам.

Валікімі магчымасцямі валодаюць і ородкі масавай інфармацыі. Па-першае, "паслугамі" друку, радыё і тэлебачання карыстаюцца людзі ўсіх узростаў. Па-другое, газеты, часопісы, радыё здольны не толькі апавядаць пра народнае мастацтва, яго гісторыю, развіццё і заняпад, праблемы і сённяшняе становішча, знаёміць з месцамі, дзе нацыянальныя традыцыі яшчэ жывуць, з калектывамі і майстрамі, якія зберагаюць і развіваюць багацце народнага вошты, але і праводзіць "Урокі фальклора": развучаюць тэксты беларускіх песняў, гульніаў, расказваюць пра абрады і г.д. Тэлебачанне акрамя таго ж можа яшчэ і паказваць, напрыклад, як танцуюцца беларускія танцы, як ствараюцца вырабы з саломы, гліны, дрэва, ільна. Усе разам, сродкі масавай інфармацыі могуць і павінны стаць "вучэбнымі цэнтрамі", аўдыявізуальнымі дапаможнікамі і распаўсюджвальнікамі фальклорна-этнаграфічных ведаў.

Установы культуры прадстаўляюць сабой трэці шлях распаўсюджвання традыцыйнай культуры. Задача навучання тут ажыццяўляецца ўжо сродкамі культурна-асветніцкай работы. Стварэнне гурткоў, студый, аб'яднанняў, фальклорна-этнаграфічных калектываў, арганізацыя і правядзенне фестывалей і свят народнага мастацтва - гэта толькі асноўны пералік форм, якімі клубы, палаты культуры, паркі і дамы народнай творчасці будуць опрыяць вырашэнню пастаўленай задачы. Галоўнае - у стварэнні ўмоў "нефармальнага зносіна", атмасферы, каю не падзяляла б выканальнікаў і глядачоў. Таму што, "у народных святах і абрадах... гэта мяжа вельмі ўмоўная, што не толькі прадугледжвае, але і дазваляе кожнаму удзельнічаць у дзеянні, ствараючы тым самым умовы для творчага самавыяўлення".

Наказальным у гэтым сэнсе можа быць прыклад Прыбалтыкі, моцныя народныя традыцыі якой агульнавядомыя. У прыватнасці, вялікі інтарэс прадстаўляюць фальклорныя прадстаўленні, што праходзяць у нацыянальным парку г.Таліна. У адным з куткоў парку, у спецыяльна пабудаваным этнаграфічным музеі, дзе прадстаўлена жылле эстонскіх сялян XVIII-XIX стагоддзяў, улетку, у кожную нядзелю, збіраюцца самадзейныя выканаўцы, дарослыя і дзеці, якія беручыся, з павагай і любоўю адносяцца да сваёй нацыянальнай

культуры. Яны наладжваліць вясковныя вясоркі. І адбываецца гэта не на нейкай сцэне, а тут, у двары оялянокай хаты. Музыка, песні, гульні чаргуюць адно другога. Непасрэдная атмосфера, якую ствараюць выканаўцы, заахвочвае і выклікае жаданне самому прыняць удзел у адбываючымся дзеянні. І вось зноў гучыць музыка, "ояляне" пачынаюць танцаваць, і калі "паказаны" рухі і мелодыя танца поўнасьцю, яны запрашаюць сабе ў партнеры ўжо глядачоў, зразумела, не пытаючыся іх нацыянальнай прыналежнасці і ведання эстонскіх народных танцаў. Простыя рухі дазваляюць легка, без цяжкасцей уліцца ў агульны карагод танцюючых. Узнікае адчуванне прысутнасці не на канцэрце аматараў аўтэнтычнай эстонскай культуры, а на сапраўдным свяце.

Воў добры прыклад спалучэння клопату аб мінулым і, галоўнае, аб будучым са стварэннем умоў зацікаўленасці і жадання кожнага чалавека ведаць і магчы карыстацца сваёй нацыянальнай культурай. Там, дзе нацыянальныя традыцыі моцныя, там і значна дабратворней уплыў культурнай спадчыны на моладзь, на выхаванне ў ёй з ранняга дзяцінства культурных, эстэтычных густай, норм зносін, патрыятызму, у цэлым. Вось, і раней названая пляжкі і павінны прыклад оял'і, якая па трынаму выказванню Б.Ананьева, з'яўляецца асяроддзем найбліжэйшага развіцця, стаць асноўным сацыяльным інстытутам, як у былыя часы, дзе ён не толькі перадаваўся этнічныя традыцыі, але і дзейнічала аб традыцыйная культура.

Надзённую задачу адроджэння народнай культуры трэба ўспрымаць у прамым сэнсе, бо адроджэнне – значыць аднаўленне, падняцце пасля заняпаду. Такім чынам, зараз трэба падтрымліваць развіццё аўтэнтычных форм бытавання народнай творчасці, але поруч і з развіццём сучасных форм мастацкай культуры.

СИМБІАТИЧНАЕ УДАСАБЛЕННЕ І ПАПУЛЯРЫЗАЦЫЯ НАРОДНА-ІНСТРУМЕНТАЛЬНАЙ МУЗЫКІ НА ПРЫКЛАДзе АНСАМБЛІ НАРОДНАЙ МУЗЫКІ "СВЯТА"

С. І. Скарбагагая

Нягледзячы на актыўную музычную дзейнасць некаторых прафесійных калектываў, такіх як інструментальная група ансамбля "Ха-